

УДК 234.16.

Коваль В. М.¹, Шеченко Є. О.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр.Т-211 НУ «Запорізька політехніка»

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ

Розвиток грошових систем країн світу відбувався водночас з еволюцією товарного господарства та властивих йому економічних відносин. Грошові системи набували того чи іншого виду залежно від форми, в якій функціонують гроші – як товар (загальний еквівалент) або як знаки вартості.

Історично першим типом грошової системи була система металевого обігу, за якої грошовий товар безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей, а банкноти розмінні на грошовий метал.

Металеві грошові системи виступали у формах біметалізму та монометалізму.

В епоху первісного накопичення капіталу (XVI-XVIII ст.) грошові системи, як правило, базувалися на біметалізмі, що виник ще за часів феодалізму.

Біметалізм – це грошова система, за якої роль загального еквівалента законодавче закріплюється за двома металами – золотом і сріблом; монети з цих

металів карбувалися та оберталися на рівних засадах, банкноти підлягали розміну на обидва ці метали.

Історично першим різновидом біметалізму була система паралельної валюти, згідно з якою співвідношення між золотими та срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно, тобто під час здійснення платежів золоті та срібні монети приймалися відповідно до ринкової вартості золота та срібла. Це створювало деякі труднощі, що були пов'язані з існуванням на ринках двох загальних еквівалентів, а значить, двох мір вартості, двох систем цін. Ситуація ускладнювалася постійною зміною співвідношення між золотом та сріблом за вартістю. Такий різновид біметалізму дістав назву «система подвійної валюти».

У різних країнах в один і той самий час установлювалося неоднакове співвідношення між золотом та сріблом. Так, наприкінці XVII ст. воно становило 1:15,5, а реальне ринкове співвідношення в цей час складало 1:14,9. Це означало, що золото за законом було переоцінене, тобто платежі золотом виявлялися вигіднішими, ніж платежі сріблом, яке часто вилучалося з обігу та вивозилося за кордон з метою купівлі золотих зливків для подальшого їх перекарбування у монети для здійснення платежів.

Слід зазначити, що коли в Європі з обігу вилучалося золото, у США – срібло. Тобто, незважаючи на те, що за законом обидва метали мали рівні права, фактично цю функцію виконував один із них.

Різновидом біметалізму можна вважати так звану «культягою» валюти», за якою один із видів монет карбується у закритому порядку. Прикладом слугує французька грошова система, коли у 1873 р. було заборонено вільне карбування срібла, але за п'ятифранковими срібними монетами залишилася необмежена сила законного платіжного засобу. Це була спроба врятувати біметалізм.

Однак біметалізм не відповідав потребам розвинутого ринкового господарства, бо використання як міри вартості двох металів суперечило сутності цієї функції грошей. Загальною мірою вартості може бути лише один метал, що фактично й відбувалося. З розвитком капіталізму роль повноцінних грошей в обігу дедалі частіше виконували кредитні гроші та безготівкові розрахунки.

На початку другої половини XIX ст. кілька європейських країн (Франція, Бельгія, Італія та Швейцарія) вдалися до спроби зберегти біметалізм, уклавши на конференції 1865 р. міжнародну угоду – так званий Латинський монетний союз. Це була перша спроба міждержавного регулювання грошових систем. На території країн Латинського монетного союзу зберігалася вільне карбування монет із золота та срібла при підтриманні твердого співвідношення між золотими та срібними монетами (1:15,5), однаковий металевий вміст (вага та проба) грошових одиниць, вільний обіг монет одних країн-членів на територіях інших. Такий блок мав зміцнити позиції країн-членів відносно інших

європейських країн, передусім Великобританії та Німеччини. Але цей союз проіснував недовго. Знецінення срібла наприкінці XIX ст. через здешевлення його виробництва призвело до того, що фактичне ринкове співвідношення золотих та срібних монет становило 1:20, 1:22. Як наслідок, недооцінені за законом золоті монети почали виходити зі сфери обігу до скарбів. Урешті-решт це спричинило розпад Латинського монетного союзу. У 1878 р. вільне карбування срібла у країнах союзу було заборонено і всі ці країни перейшли до золотого монометалізму.

Монометалізм – грошова система, за якої роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм), при цьому в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал.

У міру розвитку капіталістичного господарства біметалізм поступається монометалізму. Срібний монометалізм існував у Росії в 1843-1852 рр., в Індії – в 1852-1893 рр., у Голландії – в 1847-1875рр.

Англія першою здійснила перехід до золотого монометалізму наприкінці XVIII – на початку ХХ ст. В останній третині XIX ст. з'явилися умови для широкого запровадження золотої валюти. Завдяки своїй портативності (вища вартість та значно менша вага, ніж у срібних монетах) золоті монети були придатнішими для обігу. Золотий монометалізм було введено: у Німеччині – в 1871-1873 рр., у Швеції, Норвегії та Данії – в 1873 р., у Франції – в 1876-1878 рр., в Австрії – в 1892 р., у Росії та Японії – в 1837р., у США – в 1900р.

Золотий стандарт фактично був стандартом фунта стерлінгів, бо більшість країн у XIX ст. проводили політику збереження стабільної вартості своїх валют через переведення їх у фунти стерлінгів.

Великобританія мала перевагу країни, що на той час не брала участі у війнах. Це сприяло формуванню її іміджу як зразка фінансової стабільності та обережності.

Золотий монометалізм існував у кількох формах: золотомонетного стандарту, золотозливкового стандарту і золотодевізного стандарту.